

Beylikçi
(Ârif
Mehmed
Paşa,
Mecmûa-ı
Tesaüt-ı
Osmâniyye,
İstanbul 1279,
Levha IX)

oradan gelen hatt-ı hümayuna göre Beylikçi Kalemî'nde müsvedde hazırlanır, ilgili makamlardan geçerek kesinlik kazanırdı. Beylikçi kendisine havale edilen meselenin önemine ve mahremiyetine göre açık veya gizli olarak çalışma saatleri içinde dairesinde, eğer çok gizli ise akşam evinde metni kaleme alırdı. Tamim niteliğindeki fermanları ise kalemdeki bir kâtip okur, çok sayıda kâtip aynı anda yazardı. Nitekim Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile ilgili ferman Beylikçi Pertev Efendi tarafından kaleme alınmış, yüzden fazla suret çıkarılarak pek çok yere gönderilmişti (Esad Efendi, s. 103-106).

Yabancı devletlerin elçilerinden Hariciye Nezâreti'ne gelen evrak önce Beylikçi Kalemî'ne gelir, beylikçi evraka "muktezâ" işareti koyarak incelenmek üzere kaleme havale ederdi. Buradaki uzmanlar konunun antlaşmalara, devletler arası hukuka uygunluğunu araştırarak muktezâ işareti altına ayrıntılı kayıtlar düşerler, daha sonra evrak tekrar Hariciye Nezâreti'ne gönderilirdi. Ayrıca bu nevi evrak Beylikçi Kalemî'nde muktezâ defterlerine işlenirdi.

1873 tarihli bir düzenlemeye göre Beylikçi Kalemî kesedar ve mümeyyiz idaresinde kanun memuru, iki mukabeleci, iki hulâsa memuru, başdefteri, dört defteri ve birçok kâtipten oluşuyordu. Görevliler üç sınıf halinde kırk kişiye ulaşmakta idi. Bunların dışında çok sayıda mülâzim vardı. Buradaki uygulamaya göre kanunî ve müsevid efendiler tarafından kaleme alınan müsveddeler başdefterciye, oradan mümeyyize gider, yazışma usullerine ve eski örneklerine uy-

gunluğu kontrol edilip düzeltmeler yapıldıktan sonra kesedar tarafından incelenir, oradan beylik kesedarına, son olarak da beylikçilik makamına sunulurdu. Beylikçinin "yazıla" kaydından sonra temize çekilir, tarih ve mühür konulur, beylik odasından "sah" işareti çekilirdi. Kalemdeki hulâsalar üzerine de aynı tarih ve işaretler konulduktan sonra sahiplelerine verilmeden önce son kontrol için tekrar beylikçiye sunulurdu. Bu arada herhangi bir safhada şer'î veya örfî mevzuata aykırılıktan şüphelenilirse şer'î makamlardan, sadâretten, Şûrâ-yı Devlet'ten, Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye'den veya ilgili diğer dairelerden sorulup görüş alınırdı. Aynı şekilde Ruûs ve Tahvil kalemlerindeki evrak da çeşitli safhalardan geçtikten sonra beylikçi tarafından son kontrolü yapılırdı (BA, İrade-Dahiliye, nr. 46.122).

Küttâb* zümresine mensup olan beylikçi meslek için gerekli olan temel bilgileri aldıktan sonra Dîvân-ı Hümayun ve Bâbîâlî'nin çeşitli kalemlerinde ustacırlık ilişkisi ile yetişir, inşâ sanatının inceliklerini, çeşitli kavram, ibare ve hukukî mevzuatı, iç ve dış meselelere dair devlet siyasetini öğrenirdi. Bu hizmetleri sırasında ilerleyerek üstün başarı gösterenler reisülküttâblık ve sadrazamlığa kadar yükselebilirlerdi. Çok defa teşrifatçılık görevinde de bulunduklarından devlet protokolünü çok iyi bilirlerdi. Hatta iki görevi birlikte yürütenleri de vardı. Meselâ Abdullah Nâilî Paşa'ya 1743'te beylikçiliğe ilâveten teşrifatçılık da verilmiş, kendisi daha sonra sadrazamlığa yükselmişti (Şem'dânîzâde, I, 111).

XIX. yüzyılda beylikçiler devamlı ve geçici olarak çeşitli diplomatik görevlere de tayin edilmişlerdir. Ayrıca yabancı devlet elçileri İstanbul'a geldiklerinde yapılan görüşmelerde beylikçilerin önemli görevler üstlendikleri olurdu (BA, HH, nr. 37.935). Bu dönemde onların devam ettikleri kalemlerde bazı Batı dillerini öğrendikleri de bilinmektedir. Nitekim bu sayede 1255'te (1839) Beylikçi Şekib Efendi Londra Sefareti'nde görevlendirilmiş, Mahmud Râif Efendi, Yusuf Âgâh Efendi ile İngiltere'ye sefaret başkâtibi olarak gitmiş, dönüşte 1796'da beylikçi olmuştur. 1834-1835'te beylikçi efendi Beç'te bir süre kalarak İmparator ve Başvekil Metternich ile mülâkatta bulunmuş, gidip gördüğü yerlerin durumu hakkında Bâbîâlî'ye rapor sunmuştur (BA, HH, nr. 47.262-C). Aynı şekilde Bâbîâlî Tercüme Odası'ndan yetişen Ahmed

Ârifî Paşa'ya Dîvân-ı Hümayun tercümanlığına ilâveten beylikçilik de verilmiş, bir süre çeşitli diplomatik görevlerde bulunduğundan sonra sadrazam olmuştur.

Beylikçiler Umûr-ı Hariciye Nezâreti kuruluncaya kadar reisülküttâbın başarımdıncısı durumunda iken 1253'te (1837) reisülküttâbların Hariciye nâzırı olmalarından sonra sadârete bağlanmışlar ve oradaki kalemlerin âmiri durumuna gelmişlerdir. Bu makam Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar devam etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

BA, KK-Ruûs, nr. 261, s. 8; BA, HH, nr. 4852, 23.302-A, 37.935, 47.165, 47.262-C; BA, İrade-Dâhiliye, nr. 46.122; Şem'dânîzâde, *Mür'it-tevârih* (Aktepe), I, 111; Ahmed Resmî, *Şefîne-tür-rüesâ*, İstanbul 1269, s. 7; Esad Efendi, *Üss-i Zafer*, İstanbul 1243, s. 103-106; *Kâmûs-ı Türkî*, s. 299; Lutfî, *Târih*, IX, 65, 98, 102, 114; d'Ohsson, *Tableau générale*, VII, 160; Midhat Sertoğlu, *Muhteva Bakımından Başvekkâlet Arşivi*, Ankara 1955, s. 14-29; H. Gibb — H. Bowen, *Islamic Society and the West*, Oxford 1969, I/1, s. 119, 121, 122, 125; Ahmet Mumcu, *Dîvân-ı Hümayun*, Ankara 1976, s. 7, 68, 128; C. V. Findley, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire*, New Jersey 1980, s. 74, 83-86, 260, 335, 368, 382; Hammer, "XVIII. Asırda Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet Teşkilâtı ve Bâbî-âlî" (trc. Halit İlterber), *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, VII, İstanbul 1941, s. 571, 583; T. Temelkuran, "Divân-ı Hümayun Mühimme Kalemi", *TED*, VI (1975), s. 129-175; Pakalın, I, 221; Halil İnalıc, "Reis-ül-Küttâb", *İA*, IX, 674-675.

MEHMET İPŞİRLİ

BEYLİKÇİZÂDE ALİ AŞKİ BEY

(bk. ALİ AŞKİ BEY).

BEYNE BEYNE

(bk. İMÂLE).

BEYNÜNET

(البنون)

Koca ile karısı arasında meydana gelen kesin ayrılık mânasında bir fıkıh terimi.

Kelime anlamı "ayrılmak ve uzaklaşmak" demektir. Beynünete yol açan boşanmaya ibâne, bu şekilde boşanmış kadına da mübâne denir.

Şartlarına uygun yeni bir nikâh olmaksızın geri dönülemeyecek tarzda evliliğe son veren boşama (bâin talâk) bunu ifade eden çeşitli sözlerle olur. Ayrıca nikâhtan sonra henüz zıfâf gerçekleşmeden veya karı kocanın bir bedel karşılı-

ğında anlaşmasıyla vuku bulan (hul' veya muhâlaa), yahut üçüncü boşama hakkının kullanılması suretiyle meydana gelen boşamalar da bâin talâk kabul edilir.

Beynûnet bâin talâkın meydana geliş şekline göre ikiye ayrılmaktadır. 1. Beynûnet-i suğrâ. Bir veya iki bâin talâkla gerçekleşen ayrılıktır. Böyle bir ayrılıkta taraflar yeni bir nikâh ve yeni bir mehirle tekrar evlenebilirler. 2. Beynûnet-i kübrâ. Üç talâkla meydana gelen ayrılığa denir. Beynûnet-i kat'iyye de denilen bu tür ayrılıkta taraflar yeni bir nikâhla da olsa artık bir araya gelemezler. Bu kişilerin tekrar evlenmesi, boşanan eşin (zevce) başka biriyle evlenmesi ve bu evliliğin de boşama veya ölümle sona ermiş olması halinde mümkündür (bk. HÜLLE).

Her iki çeşit ayrılıkta da evlilik derhal sona erer ve ödenmesi ölümüne veya boşamaya bağlanmış olan mehrin vadesi gelmiş kabul edilir. Böyle bir ayrılık her iki taraf için de mirasçılığa engeldir. Ancak boşama, ölümle sona eren bir hastalık (maraz-ı mevt) sırasında ve kadının rızası olmadan meydana gelir, koca da karısının iddeti bitmeden ölürse kadın ona mirasçı olur. Bu durumda kocanın karısını mirastan mahrum etmek için boşamış olduğu kabul edilir. Hanbelîler bu durumdaki kadının iddeti dolsa da başkasıyla evlenmedikçe mirasçı olacağı görüşündedirler. Mâlikîler'e göre kadının başkasıyla evlenmesi, maraz-ı mevtle ölen ilk kocasına mirasçı olmasına engel teşkil etmez. Şâfiîler ise bâin talâkla boşanan kadının her hâlükârda kocasına mirasçı olamayacağı görüşünü benimsemiştir. Kadının iddet süresi içinde ölmesi halinde kocanın ona mirasçı olmayacağı hususu dört mezhep tarafından ittifakla kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1290, I, 250-251, 269; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 73-74; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VIII, 272, 470 vd.; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Bulak), III, 173-175, 180; M. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, Kahire 1377/1957, s. 309-311; Bilmen, *Kamus*², II, 175, 186-187, 229-230; Zekiyyüddîn Şa'bân, *el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l-ahvâlü's-şahsiyye*, Beyrut 1978, s. 416-435; Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, VII, 434-436, 440, 451-456.

ORHAN ÇEKER

BEYOĞLU

İstanbul'un
Avrupa yakasında bulunan ve
günümüzde ilçe statüsünde olan semt
(bk. İSTANBUL).

BEYOĞLU MEZARLIĞI

İstanbul'da
bugünkü Tepebaşı semtinden başlayarak
Kasımpaşa'ya inen yamaçları
kaplayan alanda
günümüzde ortadan kalkmış
büyük bir mezarlık.

Galata semtini çevreleyen Ceneviz surlarının hemen dışından itibaren Kasımpaşa sirtlarına kadar devam eden büyük ve sık servilerle kaplı yamaçlar Beyoğlu Mezarlığı'nı meydana getirirdi. Jak Pervitich'in 1926 tarihli sigorta haritalarının 21 ve 22 numaralı paftalarında ve İstanbul Belediyesi'nin 1934 şehir rehberinin 16. paftasında eski adıyla Tozkoparan, bugünkü adıyla Refik Saydam caddesinin Haliç'e bakan batı bölgelerini teşkil eden saha, kadastronun 108 ve 112. paftalarında 867, 868 ve 872. adalar mezarlık olarak gösterilmiştir.

Şişhane semtinden başlayarak Kasımpaşa'da Yahya Kethüdâ mahallesinin üst

kısmına kadar uzanan bu mezarlığın arasındaki ufak tâli yolları sonradan insanların gelip geçme yolu olarak kullanılmaları sonucu bunlar sokak haline getirilmiş, böylece mezarlık parçalara ayrılmıştır. Galata surunun hemen yanından itibaren Şişhane Yokuşu başında günümüzde Lohusa Hatun Türbesi olarak adlandırılan Meyyitzâde Türbesi'nin bulunduğu yerden başlayan Beyoğlu Mezarlığı'nın ilk bölümü ile bunu takip eden Çürüklük Kabristanı olarak adlandırılan ikinci bölümde çok eskiden Ceneviz ve Rum mezarlıkları bulunuyordu. Üçüncü bölüm, meşhur Türk okçularından Tozkoparan Ahmed Efendi'ye izâfeten Tozkoparan Mezarlığı adıyla anılır. Son bölüm ise Aşıklar Mezarlığı bölümüdür.

Aşıklar Mezarlığı'nda halen kısmen dikili, kısmen gömülü mezar taşları mevcuttur. Burada yapılan hafriyatlarda birçok mezar tesbit edilmiştir. Tersâne-i Âmire'nin bu bölgede bulunmasından ve Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde Kasımpaşa halkının asker, esnaf ve tarikat ehli olarak üç gruptan meydana geldiğinin belirtilmesinden de anlaşılacağı gibi Beyoğlu Mezarlığı'nda denizcilerle bazı esnaf ve tarikat mensupları defnedilmiştir.

Beyoğlu Mezarlığı'nın Şişhane başındaki ilk ve eski bölümünde Evliya Çelebi'nin babası Derviş Mehmed Zillî ve annesi, dedesi Timurcu Kara Ahmed, onun dedesi Timurcu Yavuz Özbek, annesi ve akrabaları gömülmüşlerdir. Şişhane bölümünün ucu Tünel'in yukarı ağzının bulunduğu yere kadar uzanıyordu. XVIII. yüzyılda tünelin kazılması sırasında çalışmaları yürüten Fransız mühendisi Gavand bu mezarlığa zarar vermemeye dikkat etmiştir. Buranın devamı olan Çürüklük bölümünde ise Kasımpaşa tekkelerine müntesip dervişler ve tarikat mensupları ile bir kısım esnaf defnedilmiştir. Yaklaşık 400 senelik bir mâziye sahip bulunan Beyoğlu Mezarlığı'nın Çürüklük Kabristanı içinde bir mesire yeri, Aşıklar Mezarlığı bölümünde de Safa Meydanı ve dua yeri gibi özel mahaller vardı. Beyoğlu Mezarlığı'nda aile sofaları yer almışsa da günümüzde bunlardan hiçbirisi kalmamıştır. Mezarlığa 1860-1864 yılları arasında defin yapılmadığı gibi mevcut mezarlar başka bir yere nakledilmeyerek olduğu gibi bırakılmış ve harap olmuştur. Bu mezarlığın son parçaları da Cemal Paşa'nın Bahriye Nâzırlığı sırasında onun emriyle kaldırılmıştır (1914). 1935'lere kadar Kuledibi'

Beyoğlu
Mezarlığı'nın
eski bir
fotoğrafı
(Semavi
Eyice
fotoğraf
arşivi)